

Каляндарна-фальклорныя стылі і асаблівасці Навалецця / Навагоддзя

Стыль	Назва свята і дата па календары		Язычніцкая традыцыя (рэканструкцыя)	Асноўныя рысы Навалецця (Новага года)	Гісторыя і параўнальны аспект
	царкоўнаму	народнаму			
1. Велікодны, саракоўны	Светлае Хрыстова Уваскрашэнне. Пасха – першая нядзеля пасля вясенняга раўнадзенства і Поўні, якая не супадае з іудзейскай, згодна «рухомага» календара. 40 пакутнікаў, якія пакутавалі ў Севасційскім возеры – 9/22 сакавіка	Вялікдзень (Вяліч-ка). Саракі – 9/22 сакавіка. Ясен Красен – Маладзік ці Поўня	Ігрышча Вялікодны, магчыма, адзначалася ў дзень вясенняга раўнадзенства ці пасля яго, у Маладзік ці Поўню, традыцыі якога трансфармаваліся ў Пасху. Магло доўжыцца два тыдні (традыцыі Масленіцы, Гукання Вясны, Вербіцы, Вялікодны, Радаўніцы, Саракоў, Благавешчання, Юр’е і інш.)	Ігрышча звязана з днём вясенняга раўнадзенства. Навагодне-віншавальныя абходы (валачобніцтва). Лік дзён ад Пасхі. Магія першага дня. Культ продкаў. Багацейшыцыкл абрадаў і паззіі. Нагляданні за Сонцам. Сімвалы: яйка, вярба, вогнішча. Шуканне папараць-кветкі. Саракі ўпамінаюцца ў валачобных песнях, як Навалецце	З вясенняга раўнадзенства адзначаюць Новы год хакасы ў Сібіры. (Гл. наступнае – Пасха). Царкоўнае святкаванне 40 пакутнікаў адзначае падзею, якая адбылася каля 320 г. Падобныя традыцыі вядомы ў хрысціянскім свеце. У Буджаху (Паўднёвая Сербія) – Навалецце. (Пашына). Старажытныя іранцы адзначалі Новы год 21 ці 22 сакавіка
2. Пасхальны	Светлае Хрыстова Уваскрашэнне. Пасха – першая нядзеля пасля вясенняга раўнадзенства і Поўні, якая не супадае з іудзейскай, згодна «рухомага» календара	Вялікдзень (Вялічка, Пасха). (Дата – тая ж)	(Гл. папярэдняе)	(Гл. папярэдняе)	Пасха адзначаецца з 525 г. Пасхальны стыль шырока выкарыстоўваўся ў XIV ст. у гарадах Германіі і, наогул, у многіх краінах Еўропы да 1567 г. Афіцыйнае адзначэнне царкоўнага святкавання пачалося з 525 г. (Нікейскае сабор). У лацінамоўных актавых кнігах Вільні лічэнне вядзецца ад Пасхі і інш
3. Зборны	1-я седміца Вялікага посту	Збор (Зборніца) – 1-ы тыдзень Вялікага посту	Вясенняга поўня ці падпоўня	Упамінанні ў валачобных песнях, як Навалецце	«У сербаў-гранічар у Масленічнае заганенне ... – рытуал, які традыцыйна звязваецца з Навалеццем» (Пашына). У лацінамоўных актавых кнігах Вільні лічэнне вядзецца ад першага тыдня Вялікага посту
4. Сакавіці	Прападобна-пакутніца Еўдакія (каля 160–170 г.)	Аўдоцця Вясноўка (Яўдоха, Аўдоння, Аўдакей) – 1/14 сакавіка. Гуканне Вясны	Традыцыі перайшлі з Велікоднага комплексу	Упамінанні ў валачобных песнях, як Навалецце. Багатая каляндарна-абрадавая паззія. Упрыгожанні бярозкі, елкі. Можна прыцягнуць з іншых дзён традыцыі віншавальных абходаў, варажбу і культ продкаў	Выкарыстоўваўся ўжо ў III ст. н. э., з VI ст. – у Францыі, у рымлян – да 153 г., усходнія славяне – да 1348 г. У сакавіку адзначаюць Новы год вахоўскія ханты, кеты і іншыя народы Сібіры
5. Благавешчанні	Благавешчанне Прасвятой Багародзіцы (XVI ст.) – 25 сакавіка / 7 красавіка	Благавешчанне (Дабравешчанне, Звеставанне) – 25 сакавіка / 7 красавіка. Міжблагавешчыны – дні паміж каталіцкімі і праваслаўнымі святамі. Благавешны тыдзень. Камаедзіца – 24 сакавіка / 6 красавіка	Традыцыі маглі ўваходзіць у велікодны комплекс	Упамінанні ў валачобных песнях, як Навалецце. Культ мядзведзя	Адзначалася як Пасха, якая затым была прымеркавана да 1-й вясенняй нядзелі па месяцавым календары. Благавешчанскі стыль ужываўся ў Рыме (XII і пачатку XIII ст.), Англіі – да 1753 г., Францыі – у IX-X стст., у Лівоніі – у XIII ст., а з XIV змяняецца раждзественскім
6. Красавіца-юраўсіі	Вялікапакутнік Георгій Перамага-носец (303 г.) – 23 красавіка / 6 мая	Юр’ый (Ягор’ый, Юр’я-Ягор’е) – 23 красавіка / 6 мая	Магчыма ў язычніцкі перыяд у асноўнае жывёлагадоўчае ігрышча ўваходзілі традыцыі, акрамя юраўс-іх, андрэўская варажба, Ляльнік, Алісей, Ярылавіца, Барыс, Антоній, Мікола і інш. Працягласць каля двух тыдняў	Упамінанні ў валачобных песнях, як Навалецце. Асноўнае ігрышча, прысвечанае жывёле. Юраўскія віншавальныя абходы двароў. Кумленне. Варажба. Вогнішча. Ягораўская «батлейка». Багатыя абрады і паззія	У албанскіх мусульман, харватаў Сіньскай Краіны – Навалецце. Новы год у будыстаў Лаоса, Кампучыі, Таіланда ў сярэдзіне красавіка. Навалецце ў жывёла-водаў і качаўнікаў народаў Азіі выяўляе многія рысы з Юр’ем. Па календары Сака (паўднёвая Індыя) год пачынаецца прыблізна 12 красавіка. Па Кнізе Велеса Раство Буса Бялаяра (рускага Хрыста) – 20.04.295 г. Пачатак года па Задзяжы

7. Травеньскабарысаўсі (?)	Перанясенне мошчаў благаверных князёў Расійскіх Барыса і Глеба, у святым хрышчэнні Рамана і Давыда (1072 і 1115 г.) – 2 / 15 мая	Барыс – 2/15 траўня	Магчыма на пачатку траўня ва ўсходніх славян было свята «дзень маладых усходаў» (Б. Рыбакоў)	Адзінкавы ўпамінанні ў валачобных песнях, як Навалецце. Культ крыніц, коней, зеляніны. Перад 1 траўнем – андрыянава шлюбная варажба, якая бывае перад навагоднімі святамі ці іншымі важнейшымі каляндарнымі падзеямі	Кельцкія народы Брытанскіх астравоў лічылі пачаткам лета 1 мая (Бельтан), а пачаткам зімы 1 лістапада (Самхейн). Альмены і франкі ў VIII ст. пачыналі год з мая. У еўрапейскіх народаў – вялікія святкаванні. У маі Новы год святкуюць верхнепрямурскія звенкі, паўночныя селькупы, нганасанне, алтайцы і іншыя народы Сібіры
8. Зялёнасвяці	Пяцідзсятніца, Троица – 50-ты дзень па Пасцы	Сёмуха, Зялёныя святкі. Русальніца	Семік (Сеймік), Куст. Культ продкаў і расліннасці. Русальскія традыцыі		У лацінамоўных актавых кнігах Вільні лічэнне вядзецца ад Пяцідзсятніцы і інш.
9. Купальскі	Раство часнага слаўнага Прарока Праддечы і Хрысціцеля Гасподня Іаана – 24 чэрвеня / 7 ліпеня	Купала (Купалле) – 23 чэрвеня / 6 ліпеня. Іван Купала (Іван Летні, Іван Ведзьмін, Пятроўскі Іван) – 24 чэрвеня / 7 ліпеня. Пятро (Пятро-Павел) – 29 чэрвеня / 12 ліпеня	Ігрышча ў гонар летняга сонцастаяння (20–21 чэрвеня), як кульмінацыя, а таксама – зялёна-свяція, русальныя і пятроўскія традыцыі (Стаўроўскія Дзяды, Русальны тыдзень), магчыма два тыдні	Асноўнае ігрышча, кульмінацыйна-астранамічная кропка якога прасцей вызначаецца. 2-тыднёвае святкаванне Багацейша абраднасць і паэзія. Культ продкаў. Варажба. Нагляданні за Сонцам, Месяцам. Сімвалы: агонь, вада, Сонца, Месяц, бяроза, дуб, каляна. Павеці пра нячыстую сілу. Лік тыдняў па царкоўнай Пяцідзсятніцы. Абходныя рытуалы двароў гуртам «купальнікаў», «кустом». Карнавальныя пераапрапанні	Першы сонечны каляндар Старажытнага Егіпта (4 тыс. да н. э.). Новы год летам таксама адзначаўся ў племені Мая, старажытных армян і інш. У кельцкага племені секванаў месяц samon (лета) пачынаў год. Як сярэдзіна года з падобнымі навагоднімі традыцыямі вядомы многім народам зямлі. У мусульманскім календары лік гадам вядзецца ад «хіджры» (16 чэрвеня 622 г. па юліян. стылі). Новы год у маі-чэрвені адзначаюць нганасанне, звенкі Верхняга Прыамур'я з кукавання зязюлі, з сярэдзіны лета – некаторыя іншыя народы Сібіры. У лацінамоўных актавых кнігах Вільні лічэнне вядзецца ад Пяцідзсятніцы, блізкага свята да Купалля
10. Вераснёўсі (візантыйскі)	Прападобны Сімяон Столпнік (459 г.) – 1 / 14 верасня. Пачатак індыкта – царкоўнае Навалецце	Узвіжанне (катол.) – дзень «закрывання» зямлі на зіму. Сымон (Сямён, Стюб). «Жаніцтва пасвета». Бабіна лета	Святкаванне блізкае да асенняга раўнадзенства (22–23 верасня), якое раней магло ўключаць традыцыі «жаніцтва бы коміна», Багача (8/21.09), Стаўроўскіх Дзядоў (13/26.09), Звіжання (14/27.09), Івана Пакроўнага (26.09/9.10) і інш.	Упамінанне свят асенняга астранамічнага комплексу ў песнях, як Навалецце. Звычай «сонца гуляе». Параўнальна багатая абраднасць і паэзія. Варажба і прыкметы. Культ продкаў, Сонца (Агню, Свечкі). Віншавальныя абходы братчыкаў. Паралельнасць юраўскім і велкодным традыцыям	Вядомы ў Італіі з візантыйскага часу. З 312 г. у Рымскай імперыі лік пачыналі з 23 верасня, а з 462 г. – з 1.09. Выкарыстоўваўся ў Расіі з 1493 г. (па інш. звестках яшчэ раней) да 1700 г., у рускім праваслаўным календары і цяпер. Каляндар Французскай рэвалюцыі з 22.09. 1792 г. У ВКЛ – часткова з XII, а з канца XV ст. канчаткова і да 1650 г. Яўрэй адзначаюць Новы год у маладзік перад восеніскім раўнадзенствам. Протаіндыйскі каляндар (III тыс. да н.э.) пачынаўся з асенняга раўнадзенства. У каляндарах большасці мангольскіх плямён Новы год прывязаны да раўнадзенства, да восені – у розных народаў Сібіры
11. Раждзественскі	Раство Пана Бога і Спаса нашага Ісуса Хрыста (26.12/7.01)	Раство (Нарадзіны Пана Бога, Ісуса Хрыста). Спірыдон Сонцаварот	Нараджэнне Ісуса Хрыста было прымеркавана да зімовага сонцастаяння (21–22 снежня), багатага язычніцкага двухтыднёвага каляднага ігрышча	Калядам характэрны ўсе асноўныя рысы Навагоддзя	Стыль уведзены ў Рыме з IV ст. н.э., у Францыі з VIII і да канца X ст. Панаваў у краінах Еўропы з XIII ст. (у Германіі з 1364 г. да паловы XVI ст.). У XV ст. у Лівоніі выкар. разам з благавешчанскім. Пасхалія (1523–1543) Ф. Скарыны пачынаецца з Раства
12. Студзеньскі	Увядзенне юліянскага календара ў 46 г. да н.э. з пачаткам Новага года 1 студзеня. У Рымскай імперыі з XIII–XIV ст., Іспаніі – з 1556 г., у Даніі і Швецыі – з 1559 г., у Францыі – з 1563 г., у Нідэрландах – з 1575 г., у Шатландыі – з 1600 г., у папскай канцылярый і Германіі – з 1691 г., у Расіі – з 1700 г., у Венецыі – з 1797 г. Польшча і некаторыя рэгіёны ВКЛ адзначаюць Новы год 1 студзеня з 1364 г. (эра ад Нараджэння Хрыста) і з XVI ст. – праваслаўныя ВКЛ, а з 1550 г. канцылярый Княства пераходзіць ад вераснёўскага на студзеньскі стыль				